

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI STUDII DE
SECURITATE

Cetățenii, personalitatea și supravegherea statului in Ungaria si România

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:

Conf. Univ. Dr. / C.Ș. II Sergiu Gherghina

Student-doctorand:

Paul Emanuel Țap

2024

Cuprins

LISTA FIGURILOR	VI
LISTA TABELELOR	VII
INTRODUCERE	1
Un Subiect de Interes pentru Relații Internaționale și Studii Europene	6
Relevanța Tezei: Contribuții Empirice și Teoretice	8
Structura tezei	11
CAPITOLUL 1	15
CADRUL CONCEPTUAL	15
Introducere	15
O Cronologie a Supravegherii: Prezentare Scurtă	16
Supraveghere: Definiții și Abordări Teoretice	19
<i>Supravegherea statului: Definiție și abordări teoretice</i>	21
Supravegherea contemporană: Patru Categori	23
Realizarea Supravegherii Contemporane	25
Trei Teorii ale Supravegherii: Panopticon, Synopticon și Omnipticon	29
Percepție: Conceptualizare și Înțeles	32
<i>Percepția față de aspecte politice, sociale și amenințări</i>	34
Personalitate: Conceptualizare și Înțeles	36
<i>Personalitate, politică și participare</i>	40
Concluzii	43
CAPITOLUL 2	45
CADRUL ANALITIC ȘI IPOTEZE	45
Introducere	45
Indivizii și Acceptarea Supravegherii Statului	46
<i>Instituțiile statului și acceptarea supravegherii</i>	47
<i>Infrastructuri tehnologice și acceptarea supravegherii</i>	49
<i>Contexte specifice și acceptarea supravegherii</i>	50
Personalitate și Acceptarea Supravegherii	51
Cele Cinci Mari Trăsături de Personalitate și Acceptarea Supravegherii	52
<i>Agreabilitate</i>	53

<i>Conștiințiozitate</i>	55
<i>Extroversie</i>	57
<i>Neuroticism</i>	59
<i>Deschidere</i>	61
Concluzii	66
CAPITOLUL 3	69
DESIGNUL CERCETĂRII	69
Introducere	69
Studiul de Caz și Abordările Comprative: Perspective Teoretice	69
<i>Most similar / different systems design: O prezentare</i>	71
<i>Romania și Hungary: MSSD</i>	73
COVID-19 și Sporirea Supravegherii: Relevanța Cadrului Temporal	74
<i>Supravegherea statului în Ungaria și România în timpul COVID-19</i>	76
Operaționalizarea datelor și a variabilelor	78
<i>Operaționalizarea variabilelor</i>	78
Metode de Analiză: Statistică Bi și Multivariată	79
<i>Corelații și analiză bivariată</i>	80
<i>Regresie și analiză multivariată</i>	81
Concluzii	82
CAPITOLUL 4	84
SUPRAVEGHEREA STATULUI ÎN UNGARIA ȘI ROMÂNIA POSTCOMUNISTE	84
Introducere	84
Supravegherea Statului în Regimuri Autoritare: Traumă Veche Proiectată în Contemporaneitate	85
<i>Ungaria și România: Supravegherea statului sub guverne autoritare</i>	87
Tranziția la Democrație și Provocarea de Reformare a Instituțiilor de Intelligence	90
<i>Reforma instituțiilor de intelligence în noile democrații</i>	90
Agențiile de intelligence în România și Ungaria Postcomuniste	92
<i>Ungaria</i>	93
<i>România</i>	96
Agențiile contemporane de intelligence din România și Ungaria: O prezentare	100
<i>Ungaria</i>	100
<i>România</i>	102

Percepțiile cetățenilor față de agențiile de intelligence în postcomunism	105
Formarea Percepțiilor față de Agențiile de Intelligence din România și Ungaria	108
<i>Imagina agențiilor de intelligence din Ungaria</i>	<i>109</i>
<i>Imagina agențiilor de intelligence din România</i>	<i>111</i>
Concluzii.....	113
CAPITOLUL 5.....	115
CETĂȚENII ȘI SUPRAVEGHEREA STATULUI ÎN UNGARIA	115
Introducere	115
Atitudini generale față de acceptarea supravegherii în Ungaria	115
Analiză bivariată: Cazul Ungariei.....	118
Analiză Multivariată: Cazul Ungariei.....	121
<i>Trăsături de personalitate și acceptarea supravegherii statului în Ungaria</i>	<i>121</i>
<i>Variabilele de control și acceptarea supravegherii statului în Ungaria</i>	<i>128</i>
Concluzii.....	135
CAPITOLUL 6.....	137
CETĂȚENII ȘI SUPRAVEGHEREA STATULUI ÎN ROMÂNIA	137
Introducere	137
Atitudini românilor față de acceptarea supravegherii în Ungaria	137
Analiză bivariată	139
Analiză multivariată: Cazul României.....	142
<i>Trăsături de personalitate și acceptarea supravegherii statului.....</i>	<i>142</i>
<i>Variabilele de control și acceptarea supravegherii statului</i>	<i>151</i>
Concluzii.....	159
CONCLUZII	161
Rezultate principale	161
Contribuții la literatură și lecții învățate	165
Limitări	171
Direcții viitoare de cercetare	173
Bibliografie	176
Appendix 1.....	218
Appendix 2.....	219

Supravegherea statului este la fel de veche ca și istoria umanității. De-a lungul secolelor, diferite organizații sau indivizi au utilizat-o drept un mijloc prin care să înțeleagă realitățile din jurul lor. Scopul principal al supravegherii – indiferent de epoca la care facem referire – este și continuă să fie acela de a colecta date ce ar putea servi anumitor scopuri pentru anumiți actori specifici. Un alt factor care a rămas constant de-a lungul secolelor este reprezentat de actorul principal înspre care se îndreaptă supravegherea statului, și anume, individul (Crowdy, 2006; Hughes-Wilson, 2017; Andrew, 2018). Cu toate că înțelegerea contemporană a supravegherii statului merge mult dincolo de perspectiva tradițională care era explicată, în principal, prin prisma atingerii anumitor obiective de securitate, individul continuă să fie cel mai important actor în procesul de supraveghere. Acesta poate să fie supravegheat de autoritățile statului în momentul în care reprezintă o amenințare pentru securitatea națională. În acest caz, supravegherea statului are un singur obiectiv major: să localizeze în timp util amenințarea, să o elimine și să asigure obiectivele de securitate națională (Warner, 2014; Andrew, Aldrich and Wark, 2020).

Cu toate acestea, individul nu poate fi asociat doar cu activități negative care îl fac predispus să fie supus supravegherii statului, ci acesta din urmă, poate fi supravegheat de stat și cu scopul acestuia de a îmbunătăți politicile de marketing care ar ajuta unele companii să-și îmbunătățească strategiile de vânzare. În acest caz, supravegherea statului nu are nimic de-a face cu atingerea obiectivelor de securitate națională, ci este realizată pentru a dezvolta politici eficiente care să ajute indivizii să ia decizii mai bune atunci când vine vorba de alegerea unui anumit produs (Ball and Webster, 2003; Ball, Haggerty and Lyon, 2012). Relația dintre supravegherea statului și individ nu este limitată la cele două obiective menționate mai sus, și anume securitatea națională și marketingul strategic, ci poate fi folosită și pentru supravegherea diferitelor sectoare ale societății în scopul eficientizării politicilor sau organizațiilor sau chiar pentru a colecta date privind anumite persoane importante din țara, cum ar fi celebritățile și politicienii (Ball and Webster, 2003; Slobogin, 2007).

Urmând aceste argumente, relația dintre supravegherea statului și individ nu poate fi neglijată sau diminuată întrucât ambele sunt interconectate, se influențează reciproc și nu există ca factori individuali. Studii anterioare au explicat relația dintre indivizi și supravegherea de stat din perspectiva a ceea ce îi face pe aceștia să o accepte, respectiv care ar trebui să fie politicile, strategiile și valorile instituțiilor statului pentru a efectua o supraveghere eficientă în cadrul societății. În consecință, până în prezent există trei corpuri majore de literatură care explică această

relație concentrându-se pe: 1) aspecte instituționale, 2) infrastructuri tehnologice și 3) contexte specifice (Nakhaie and de Lint, 2013; Trüdinger and Steckermeier, 2017; Kininmonth *et al.*, 2018; Nam, 2019; Wester and Giesecke, 2019; Westerlund, Isabelle and Leminen, 2020; Viola and Laidler, 2022). Toate aceste corpuri de literatură explică relația dintre indivizi și supravegherea statului subliniind că aceasta din urmă este acceptată din cauza unor factori externi: acțiuni și valori instituționale, eficiență tehnologică sau amenințări contextuale. Totuși, ceea ce le lipsește tuturor acestor studii este reprezentat de faptul că acceptarea supravegherii statului nu se explică prin referirea la mecanismele psihologice care îi fac pe indivizi să-și modeleze percepțiile cu privire la realitățile externe – studiile anterioare se referă doar la factori externi pentru a explica ceea ce determină acceptarea supravegherii statului.

Această teză își propune să completeze acest gol din cadrul literaturii de specialitate, răspunzând la întrebarea de cercetare: Cum influențează trăsăturile de personalitate ale indivizilor acceptarea supravegherii statului? Aceasta este o întrebare relevantă deoarece niciun studiu până în prezent nu a explicat rolul mecanismelor interne – care îi fac pe indivizi să-și modeleze percepția față de realitățile externe – atunci când vine vorba de supravegherea statului. Aici supravegherea statului nu este descrisă printr-o abordare holistică a conceptului (deoarece supravegherea contemporană este un proces cu mai multe fațete care este utilizat în multe locuri și sectoare ale societății), ci este descrisă ca un proces prin care instituțiile statului se străduiesc să atingă obiectivele de securitate națională. Această definiție este în conformitate cu înțelegerea tradițională a supravegherii statului, care explică acest proces prin dorința de a îndeplini obiective de securitate națională. Personalitatea indivizilor este măsurată prin utilizarea celor cinci mari trăsături de personalitate deoarece aceasta este una dintre cele mai utilizate taxonomii în științele sociale când vine vorba de evaluarea personalității.

Pentru a răspunde la întrebarea de cercetare, teza se concentrează pe două cazuri: Ungaria și România. Cazurile sunt analizate comparativ prin utilizarea *most similar systems design*. Ambele țări sunt cazuri tipice pentru studierea atitudinilor indivizilor față de supravegherea statului din mai multe motive: trecutul lor autoritar, ambele țări care se străduiesc să își îmbunătățească calitatea democrației și ambele state nu sunt suficient analizate în literatura despre supravegherea statului. Datele pentru analiză au fost furnizate de două sondaje cu reprezentativitate națională care au fost efectuate în noiembrie-iulie 2022 în Ungaria și România.

Sondajele au fost completate de aproximativ 1.000 de respondenți pentru fiecare caz. Datele sunt analizate prin metode cantitative – analiză statistică (corelații, analize bivariante și *OLS*).

Teza are o introducere care este urmată de șase capitole și concluzii. Capitolul 1 prezintă clarificarea conceptelor care reprezintă piatra de temelie a cărții: supraveghere, percepție și personalitate. Se discută evoluțiile istorice ale supravegherii statului, tipurile acesteia, precum și caracteristicile supravegherii contemporane și cele mai importante teorii care au influențat literatura de specialitate privind supravegherea satului. După aceasta, sunt explicate celelalte două concepte: percepție și personalitate, iar concluziile rezumă principalele lecții învățate de pe urma acestui capitol. Capitolul 2 se concentrează pe cadrul analitic al tezei. Începe cu o analiză a literaturii care a explicat până în prezent ceea ce îi determină pe indivizi să accepte supravegherea de stat: 1) aspecte instituționale, 2) infrastructuri tehnologice și 3) contexte specifice. Această discuție este urmată de o prezentare generală a modului în care personalitatea ar putea fi legată de supravegherea statului și discută posibilele elemente care justifică modul în care acceptarea supravegherii statului ar putea fi determinată de personalitatea indivizilor. După aceasta este prezentat cadrul analitic. Ultima secțiune a acestui capitol este dedicată concluziilor.

Capitolul 3 este împărțit în cinci secțiuni care prezintă toate aspectele metodologice ale tezei și concluziile. Acesta include o discuție despre *most similar / different systems design*, care arată cum se încadrează Ungaria și România în categoria *most similar systems design*. După aceasta, se explică relevanța temporală a tezei, precum și datele pentru analiză, modul în care au fost codate și analizate. Capitolul 4 discută în detaliu tot ce ține de sectorul supravegherii statului în Ungaria și România de la instaurarea regimului comunist și până în prezent. Capitolul 5 este primul capitol analitic al tezei și prezintă cazul Ungariei, în timp ce Capitolul 6 face același lucru pentru România. Ultimul capitol este dedicat în întregime concluziilor și prezintă principalele rezultate ale tezei, contribuțiile sale empirice și teoretice, precum și limitările și direcțiile viitoare de cercetare.

Această teză avansează anumite contribuții relevante. În primul rând, a fost evidențiat faptul că majoritatea cetățenilor din Ungaria și România acceptă multă și foarte multă supraveghere. Aceste rezultate indică faptul că, după mai bine de 30 de ani de la prăbușirea comunismului, cetățenii din Ungaria și România au lăsat în urmă traumele autoritare provocate de mecanismele de supraveghere represivă și au devenit deschiși ideii de a accepta supravegherea statului. Trecând la modul în care trăsăturile de personalitate influențează acceptarea supravegherii statului, datele din cele două sondaje au oferit sprijin empiric pentru unele dintre acestea. În ambele

țări, conștiinciozitatea are cel mai puternic impact asupra acceptării supravegherii statului atunci când ne uităm exclusiv la trăsăturile de personalitate. Cu alte cuvinte, o creștere a conștiinciozității influențează o creștere a acceptării supravegherii statului. În afară de aceasta, în cazul României, extroversia joacă un rol în acceptarea supravegherii de stat, în sensul că, cu cât indivizii sunt mai extrovertiți cu atât acceptă mai multă supraveghere. În mod similar, stabilitatea emoțională – opusul nevroticismului – influențează acceptarea supravegherii statului în cazul Ungariei. În momentul în care indivizii sunt caracterizați de stabilitate emoțională, este probabil să accepte mai multă supraveghere. Aceste rezultate sunt importante deoarece arată impactul trăsăturilor de personalitate asupra acceptării supravegherii statului pentru atingerea obiectivelor de securitate națională.

Deși teza arată că trăsăturile de personalitate influențează acceptarea supravegherii statului pentru atingerea obiectivelor de securitate națională, modelele statistice au subliniat că alte variabile socio-demografice pot influența mai puternic această relație. Prin urmare, în ambele cazuri, implicarea în comunitate, nivelul de informare al indivizilor și vârsta influențează acceptarea supravegherii statului în sensul că cu cât indivizii se angajează mai mult în viața comunităților lor, posedă niveluri mai ridicate de informare și au vârste mai mari, cu atât este mai probabil să accepte mai multă supraveghere. Aceste constatări arată indirect că acceptarea supravegherii statului este motivată de o combinație de instincte de autoconservare, grija față de comunitățile din care indivizii fac parte și nivel ridicat de informare.

Bibliografie

- Andrew, C. (2018) *The Secret World: A History of Intelligence*. New Haven: Yale University Press.
- Andrew, C., Aldrich, R. J. and Wark, W. K. (eds) (2020) *Secret Intelligence: A Reader*. London: Routledge.
- Ball, K., Haggerty, K. D. and Lyon, D. (eds) (2012) *Routledge Handbook of Surveillance Studies*. Abingdon: Routledge.
- Ball, K. and Webster, F. (eds) (2003) *The Intensification of Surveillance. Crime, Terrorism and Warfare in the Information Age*. London: Pluto Press.
- Crowdy, T. (2006) *The Enemy Within. A history of espionage*. New York: Osprey Publishing.
- Hughes-Wilson, J. (2017) *The Secret State. A History of Intelligence and Espionage*. New York: Pegasus Books.
- Kininmonth, J. *et al.* (2018) 'Privacy Concerns and Acceptance of Government Surveillance in Australia', *Australasian Conference on Information Systems*, pp. 1–11.
- Nakhaie, R. and de Lint, W. (2013) 'Trust and Support for Surveillance Policies in Canadian and American Opinion', *International Criminal Justice Review*, 23(2), pp. 149–169.
- Nam, T. (2019) 'What determines the acceptance of government surveillance? Examining the influence of information privacy correlates', *Social Science Journal*. Western Social Science Association, 56(4), pp. 530–544.
- Slobogin, C. (2007) *Privacy at Risk. The New Government Surveillance and the Fourth Amendment, Privacy at Risk*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Trüdinger, E. M. and Steckermeier, L. C. (2017) 'Trusting and controlling? Political trust, information and acceptance of surveillance policies: The case of Germany', *Government Information Quarterly*, 34(3), pp. 421–433.
- Viola, L. A. and Laidler, P. (eds) (2022) *Trust and Transparency in an Age of Surveillance*. London: Routledge.
- Warner, M. (2014) *The Rise and Fall of Intelligence: An international Security History*. Washington DC: Georgetown University Press.
- Wester, M. and Giesecke, J. (2019) 'Accepting surveillance – An increased sense of security after terror strikes?', *Safety Science*. Elsevier, 120(March), pp. 383–387.
- Westerlund, M., Isabelle, D. A. and Leminen, S. (2020) 'Citizen acceptance of mass surveillance? Identity, intelligence and biodata concerns.', *Proceedings of ISPIM Conferences*, (December), pp. 1–11.